

ET IN SECRETO CUBICULI TUI, ubi erodis à nullo audiari.

NA MALEBIXEATIS DIVITI, quia potest prater scitum tuum audiri ab aliquo, et reportari; tunc subditur:

QUA ET AVES CORRI, id est, relatores verborum, qui dicuntur hic *aves cœli*, eo modo loquendi quo damo dicuntur aves cœli in parabola seminantis, Matth. 14.

CAPIT. XI.

1. Mitte panem tuum super transentes aquas, quia post tempora multa huiusmodi sunt.

2. De patre septem, noncum et octo, quia ignoramus siq[ue] intutum sit nisi super terrenum.

3. Si repletæ fuerint nubes, imbreu super terram effundent; si cedicerit liguim ad austrum aut ad aquilonem, in quocunque loco cedent, id erit.

4. Qui observat ventum, non seminat, et qui considerat nubes, huiusmodi metet.

5. Quomodo ignoras quae sit via spiritus, et quia ratione compingantur ossa in ventre prestantis; sic nescis o[ste]ra dei, qui fabricator est omnium.

6. Mane emina semen tuum, et vesperne ne cesset manus tua, quia nescis quid magis oritur, hoc aut illud; et si utrumque simili, melius erit.

7. Dulce lumen, et delectabile est oculis videre solem.

8. Si amnis melius visceri homo, et in his omnibus latetis fuerit, nesciisse debet tenebrostemporis, et diuinum mutorum; qui cum venerint, vanitas argentea praeterita.

9. Læctore ergo, juvenis, in adolescentia tua, et in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuae; et ambula viis cordis tui, et in intuitu oculorum tuorum; et scito quid pro omnibus his adducet te Deus in iudicium.

10. Aufer iram à corde tuo, et amore malitiam à carne tua. Adolescentia enim et voluptas sunt.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — MITTE PANEM TUUM (1). Superius Salomon induxit ad opera virtutum generaliter, hic con-

(1) Emitte, projice, panem tuum super faciem aquarum, in aquarum superficie, tanquam perturbi, nam in multitudine dierum post longi tandem temporis intervallum, non satis est. Quidam quid sibi velit, interpres dissentunt. Sunt qui pone significari putent operes, quas committentes petro nostro studebat mercator, magno cum timore et has postea recipiunt. Qui constio mercator vir egest. Sed Hebrei consentiantur, fortari Salomonem, ut beneficis demerentur nobis alios, haec et Hieronymus: « A eleemosynam confortari, quodcumque petenti sit datum, et misericordia facientem hunc. » Quidam enim quin super irriguas aquas, ructum sentiret expectato; ita quia largior erit hunc, non granum seminis, sed ipsum panem seruit, tenere quo tam diu multiplicacionem praestolans. Panem cepit pro semini et tritice, e quo panis paratur, quoniam 37. Isa. 28, 23, usurpar. Sager faciem aquarum intellexit juxta aquas, id est, in locis irriguis, in Isa. 52, 20: Beatos vos qui seruitis justa aquas. Sed quod nostro loco positum, super faciem aquarum, carna superlatim denudare necesse est. Quid cum bene intellegret Lowithus (de S. Hebreo, psalm. 10,

PORTRAENT VOCEM TUAM, ad tuam accusationem.

ET QUI HABET PESSAS, id est, quicunque relator verborum, velox ad talia relevendum. Et est repetitio eiusdem sententiae ad maiorem affinitatem.

ANXUENTIBAT SENTENTIAM, id est, verba tua ad tuam condemnationem. Vei per habentes penitus intelligitur malus iudex, qui nimis velox est ad proferendam sententiam, de facili loquens, duram sententiam;

CHAPITRE XI.

1. Repandez votre pain sur les eaux qui passent, parce que vous le retrouverez après un long espace de temps.

2. Fitez-en septi parts et même huit, parce que vous ignorez le mal qui doit arriver sur la terre.

3. Lorsque les nuées se sont répandues, elles répandront la pluie sur la terre. Si l'airie tombe, et au matin ou au Scorpion, en quelques lieux qu'il sera tombé il y demeurera.

4. Celui qui observe les vents, ne sera point, et celui qui considère les nuées, ne ménagera jamais.

5. Comme vous ignorez par où l'âme vient, et de quelle manière les os se tiennent dans les entrailles d'un homme grossier, ainsi vous ne connaissez point les œuvres de Dieu, qui est le cercle de toutes les œuvres.

6. Semez votre grain dès le matin, et que le soir vous-même ne cessiez point de semer, parce que vous ne savez lequel des deux levera le plus haut, celui ci ou celui là; et si l'un et l'autre levent, ce sera encore mieux.

7. La luminosité est douce, et l'œil se plait à voir le soleil.

8. Si un homme vit beaucoup d'années, et qu'il se réjouisse dans tout ce temps-là, il doit se souvientre de ces temps de ténèbres, et de cette multitude de jours qui, étant venus, convaincraont de vanite tout le passe.

9. Réjouissez-vous donc, jeune homme, dans votre jeunesse; que votre cœur soit dans l'allégresse pendant votre première âge; marchez selon les voies de votre cœur et selon les regards de vos yeux; et songez que Dieu vous fera rendre compte en son jugement de toutes ces choses.

10. Baissez la colère de votre cœur; éloignez le mal de votre cœur; car la jeunesse et le plaisir ne sont que vanité.

COMMENTARIUM.

sequenter induxit ad opera misericordie specialiter, quia specialiter modo faciunt ad con-eutionem beatitudi-

p. 107, not., edit. Lips.), cepit quidem **תְּמִימָה** et ipse **רַמֵּז** ita significat, sed ita veritatis: *Fac semel dem triplex tibi super facies aquarum*, id est, ag semel ut obi super faciem aquarum, quod est, libet, liberamente, et ingratis beneficiis perturbi patet. Haec Theogoris (Gnom. vers. 103) et Pompeii (vers. 142) indigens et ingratissimis beneficiis, benefacia etiam in quod collatum est, ut ipsa spes nescies; benefacia etiam in quod collatum est, ut ipsa spes nescies; benefacia etiam in quod aquam dejectur, id est, quasi pietatis; Nihil inde tibi peribit, sed quidquid contuleris in pauperes, tandem, etiam post longissimum tempus, cum ferore ad te redditis. Hoc est quid in Evangelio Dominus dicit Iacob. 14, 14, horum aut invitandum pauperes, et eos qui retrahuntur non possunt. *Retributor enim tibi*, impunit, *la resurrectio fæstrom*. Hieronymus sic annotat: Ad eleemosynam cohortatus, quod omni potenti sit abundans, et in liberalitate faciendo bene. Sic ille. Ubi nequissime offendat, quod mihi *indiscrētus*: non enim significat impudenter faciendo eleemosynam; neque discutit et indiscretus hoc apud Latinos significat, quod pondens et imprudentis, sed indiscretus benevolentia est, quod omnibus sine discriminatione et nullo excepto habet. Secutus enim omnes diligere jubetur, ita et quantum fieri, omnibus benefaciatur. (Estinus.)

dinis futuræ, secundum quod dicitur Matth. 25: *Ve-nite, be-accedit Patris mei, posside-t par-a-ram vobis regnum à constitutio-ne mundi: es-crivi cu-mi, et dedi-tis mihi mandu-car-e*, etc. Et dividitur in tres partes, quæ primæ inducit ad opus pietatis, secundum ad acceleratiōnem hujus operis, tertiū ad conclusionem sus intentionis, ibi: *Lectio ergo*.

Prima in duas, quæ primæ inducit ad pietatis actum, secundum removet impedimentum; ibi: *Qui obser-vant ventum, Circum primum dicit: Mitte panem tuum super transentes aquas, largiendo cibum et potum indi-genibus, et maxime peregrinis transiuntibus, qui dicuntur hie aquæ, eo modo loquendi quo dicitur, Apoc. 17: Aquæ multæ, populi multi; et aquæ transi-entes, quæ peregrini transiunt ad terram suam, si-cut aquæ ad mare.*

Quia post multa tempora invenies illum, recipiendo inde incedenter non solum in futuro, sed etiam aliquando in presenti: sicut Jetro vocavit Moysen ad comedendum panem, credens eum esse peregrinus Ægyptum, Exod. 2; et ex hoc postea receptus est in populo Israel, et ut filii sui haberent partem in terra promissionis, quia pietas ad omnia valeat; promissionem habens vitæ, quia nunc est et futura.

Ad ASTRUM, id est, ad partem electorum, vel reprobatorum, quæ nomine aquilonis designatur, eo quod dicitur Jerem. cap. 1: *Ab aquiloni panderetur onus malum*.

In ERT (1), id est, immutabiliter remanebit, propterea quod in vita presenti debet homo de operibus pietatis sollicitari, quando potest moreri.

Vers. 2. — DA PARTES SEPTEM (1), id est, abun-danter.

Quia ignoras quid futurum sit, etc., id est, in vita presenti, et ab illo liberari poteris per opera pietatis impensa indigenibus; quia, sicut predictum est, pietas non solum habet promissionem vita futura,

multo tenore tibi responderet. Simile adagium: *Beso-fit, prope panem tuum in aquam, aliquid do tibi retribu-ter*; usurpar. Arabes in eandem rem, docuit H. F. de Diez, attingitudo è libro Kubisi bellum narrationem, quæ ad illud illustrans facit. (Rossenmüller.)

Parabolæ locutionis horum ad eleemosynam. Panis autem nomine omnis cibus intelligitur. Porro illum, super transentes aquas, Hebrei et Græci somat, super faciem aquarum, id est, libet, liberamente, et ingratis beneficiis perturbi patet. Haec Theogoris (Gnom. vers. 103) et Pompeii (vers. 142) indigens et ingratissimis beneficiis, benefacia etiam in quod collatum est, ut ipsa spes nescies; benefacia etiam in quod aquam dejectur, id est, quasi pietatis; Nihil inde tibi peribit, sed quidquid contuleris in pauperes, tandem, etiam post longissimum tempus, cum ferore ad te redditis. Hoc est quid in Evangelio Dominus dicit Iacob. 14, 14, horum aut invitandum pauperes, et eos qui retrahuntur non possunt. *Retributor enim tibi*, impunit, *la resurrectio fæstrom*. Hieronymus sic annotat: Ad eleemosynam cohortatus, quod omni potenti sit abundans, et in liberalitate faciendo bene. Sic ille. Ubi nequissime offendat, quod mihi *indiscrētus*: non enim significat impudenter faciendo eleemosynam; neque discutit et indiscretus hoc apud Latinos significat, quod pondens et imprudentis, sed indiscretus benevolentia est, quod omnibus sine discriminatione et nullo excepto habet. Secutus enim omnes diligere jubetur, ita et quantum fieri, omnibus benefaciatur. (Estinus.)

(1) Ad verbis: *Da portiones septem*, sub: *pro-prietas*, id est, cuique pauperi suam portiones. Num enim septem portiones multis intelligent, in octonario universa tem-tem? Quidam vertunt: *Da partem per dies septem*. (Vatabulus.)

Etiam nequissime offendat, quod mihi *indiscrētus*: non enim significat impudenter faciendo eleemosynam; neque discutit et indiscretus hoc apud Latinos significat, quod pondens et imprudentis, sed indiscretus benevolentia est, quod omnibus sine discriminatione et nullo excepto habet. Secutus enim omnes diligere jubetur, ita et quantum fieri, omnibus benefaciatur. (Estinus.)

(2) Qui *lucubra* antea: *recepit et se-que-rit*, id est, semper metuit pietatis, se premito adduci non potest in messis in terris, quæ locanda tempore siccio indi-cepit, et invenit p[ro]trahit, ruit, et soli variat. (Druusius.)

tur homo ab operibus pietatis, quia credit se indigere in futuro bonis suis; hoc removeat cum dicatur:

VERS. 5. — QUOMODO IGNORAS (1), id est, per quem modum anima intunditur corpori.

ET QUA RATIONE, id est, per quem modum.

COMPINGANTUR, id est, formentur.

OSA, scilicet pueri.

IN VENTRE PREGNANTIS, id est, matris. Ista enim sunt totaliter occulta nobis.

SIC NESCIS OPERA DEI, quia statim potes te tollere de vita presenti; propter quod Lue. 12 dicitur divitiā vivere sperant: *Stulte, h̄is nocte repente ani-*
mam tuam à te; quia autem congregasti, cuius erunt?

VERS. 6. — MANE SEMINA SEMEN TUM (2). Postquam Salomon induxit ad pietatis exercitium, hic consequenter inducit ad hujus exercitii festinum principium, et etiam profectum continuum, dicens: *Mane semina, id est, pietatis opera incipe à tempore juven-*
tutis.

ET VESPERE, scilicet in senectute, in qua solent homines fieri tibi.

NE CESSET, facere pietatis opera.

QUIA NESCIS QUID MAGIS ORIATOR, id est, Deo acceptum efficiatur.

(1) *Via spiritus, venit: ipso Dominio dicente: Ne-*
sic vide veuat, aut qui videt, Joan. 3, 8; quā simili-
litudo sancti quoque Spiritus operatio designatur,
spirantis ubi vult, ibid., atque in vult, dona singulari-
dividentis, 1 Cor. 12, 11. Nec lie-unt qui iam spiritus
eam intelligent quā anima corpori se inundat, pro-
pier sequentia de fato. Sic nescis opera Dei, nec quā
ratione illi pro beneficiis atque elemosynis bona re-
tribuit. (Bossuet.)

Qui peut comprendre, dit saint Jérôme, la ma-
nière en laquelle la main toute-puissante de Dieu
forme le corps et l'âme d'un enfant dans les entrailles
de sa mère? Qui peut concevoir cette prodigieuse va-
riété, et en même temps cette parfaite union de tant
d'e parties? Et qui n'admirera que de la même ma-
nière tout le corps forme, une partie s'anéant dans
la cintre, une autre se duret dans les os, une autre
coude dans les veines, une autre se lie dans les
nerfs?

Que si la formation même et la structure de notre corps est pour nous un mystère incompréhensible, combien devons-nous encore plus ignorer ce qui se passe dans notre cœur, et cette manière secrète dont Dieu rebatit et sanctifie les âmes par une seconde création! Ainsi, que l'ordre même de la nature nous apprend à révéler celui de la grâce, et à ne pas entreprendre de sonder les profondeurs de Dieu, comme parle saint Paul, qui ne peuvent être pénétrées que par son Esprit. *Spiritus omnia scrutatur, etiam pro- funda Dei.* (Sacy.)

(2) MANE SEMINA SEMEN TUUM, ET VESPERE NE GESSET MANUS TUA, QUIA NESCIS QUID MAGIS ORIATOR (utrum ci-
tius oriturum sit) HOC AET ILLO: ET SI UTROQUE SI-
MUL (quod si utrumque simul oriatur), MELIUS ERIT,
vel nescis an utrumque aque bona futurum sit.
Pergit suadere elemosynam et munificiam. Bene-
ficia plena manu sparge, qualibet diei hora semeni-
jace: oriente sole nasci, et ad vesperam usque ne-
cesses. Benedicta tua ubi trahi in omnes fluant, qui
illis agent: nescis enim cui beneficio e multis major-
merces futura sit; utrum primo, an ultimo, an omnibus aqua. *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes*, inquit S. Paulus, *maxime autem ad domesticos fidic.* Mane et vespero pro qualibet tempore, vel pro
adolescentia et senectute usurparum. (Calmet.)

ET SI UTROQUE SIMUL, id est, æqualiter Deo acceptum.

MELIUS ERIT, in fructu premii.

DULCE LUMEN. Hic removet hujus accelerationis quoddam impedimentum, quod procedit ex considerazione vite presentis tantum; et sic impeditur homo ab operibus pietatis, quia non considerat tempus sue mortis; id est dicunt: *Dulce lumen, id est, delectabilis est homini perfrui vita presenti; sed quia cum hoc debet de morte cogitare, id est subditum:*

VERS. 8. — ST ANNIS MULTIS VIXIT HOMO (1), et,

(1) Cogebat hanc genio precedenti, ejusque salu-
brem antithesim surgerit; q. d.: Dulce quidem est
frui lucis usq[ue] solē, solē contemplari. Dulce est vi-
vere, vitæque voluptates degustare; a noli illis nimis
obiectare, noli sis incuria invenire, nec per eas
Deum offendere, noli perpetuas aut diutinas existi-
mari, quia brevi succedunt illis dies tenebrosi et mor-
tali sensu et mortis, qui cum venerit, resipit
ostendit quā præterita vita et voluptatum dies
merit vani, id est, breves, pauci, fugaces, evanidi-
ti; enim omnis illi desuet in caliginem, voluptas in
arumina, letitia in mortisim, vita in mortem. Per-
inde enim ad sol, dum manū oritur splendidus est et
fugitus, crescere in meridie, mox post paucis ho-
ras decrescit, declinat, oscultat; sic prorsis et vita
nostra, dum nascimur, splendet, crescere in virium
attenuat; at post paucos annos decrescit, senescit, occi-
dit. Dum ergo soi oriemur, et occidentem quoque
inueniri, vivim vitæque similitudinem accipit in coqu-
ortu et occasione tumo mortis et interit. Esto annos
matutinalia vivissima, cum illi exacti querit, perinde
eis si non iussimus, juxta illud: *Mile anni ante
oculos tuos, tanquam dies hesteria, que præterit.*
Psal. 89, 4.

Hebr.: *Recordetur dierum caliginis, qui multi erunt.*
Per quos primi, assici possunt dies senectutis, qui li-
ceri pauci, sicut infimo non aliquo brevis longa videntur. Addi, sensibus caligine oculi, ut
eis sol tenebrosus videatur, mihi c. 42, 2. Ibi
enim iusse hos diec senectutis tenebrosas describit.
Secundū, dies mortis et sepulture; hi enim nulli
sunt, quia durabunt usque ad diem iudicii, quo à
morto resurgentur. Unde Chuld. verit.: *Quoniam
multi sunt dies quibus dormit in domo sepulture, et
pertinet et iudicium suscipere de celo omni tempore,*
qui reverit enim manu, proper voluntatis quan-
ficit. Tertio, dies nulli et tenebrosi sunt dies aternitatis,
quis impi miserrimos et perpetuos agit in te-
nebris gehennæ. Ita Olympiod.: *Reputat inquit,
aviso tebarum dies, qui in futuro secuo sunt im-
potens comprehendens, peccatorumque post rerum omnia
vanitatem ad aeternam restituta suplicia.*

Hebr.: *Omne quod restitit est vanitas; S. Hieron.:
Omne quod restitutum est, vanitas: ali: Omne quod
subsequitur, vanum erit, Vatabl.: Omnis qui nascitur
est vanitas; q. d.: Quidquid venit et evenit in hoc
mundo, vanum est: sicut enim præterita evanescunt,
sic praesentia illigat transirent et evanescunt, ac futura
transiunt et evanescunt. Ex præterita enim rerum
vanitate, licet certe coniugere et metiri presentem et
futuram, quod ut indicaret nosfer, solerit verit: Osi ciascun
vanitas arguitur præterita. Sapientia ergo S. Remaclus episcopus Trajectensis mori-
ritus, hoc ultimum sibi dedit monitum: *Tota sa-
pientia vita quantum debet esse commentatio mortis,*
Quin et Plato ait: *Philosophia* non est alia
quam meditatio mortis. Vitam S. Remaclus scripti
vulgans ejus successor. Exstat apud Surium de 5
Septemb. (Corr. a Lap.)*

Hoc est, indulge genio, et fac quidquid magis tibi
libuerit. Concessio est ironica, et dicta sunt ista ex

in prosperitate, tamen meminisse debet tenebrosi tem-
poris, id est, mortis, quod tempus vocatur frequenter
nox in Scripturæ.

ET DIERUM MULTRORVM, id est, temporis post mortem,
quod non habebit finem.

QUI CUM VENERINT, VANITATIS ARGUENTUR PRÆTER-
ITA, id est, hujus vite delectabilis, que transierunt
ut umbra.

VERS. 9. — LETARE ERGO, JUVENIS. Hic inferit in-
tentia conclusio, scilicet quod homo ex consideratione
divini iudicij debet a malis retrahiri, et in bonis exer-
ceri. Dicit igitur: *Letare ergo.* Et secundum pater Hiero-
bream in ironica locutio sicut aliquando pater dicti
fuit: *Vade ad tabernaculum, et libe, et tude;* quasi dice-
ret: Postea dolebis; et hoc patet ex sequentibus, cum
dictic:

ET ANTELA IN VIIS CORDIS, id est, secundum mom-
dum tuus proprie voluntatis.

sensu carnis, ut liquet ex eo quod sequitur: *Scito
quid propera ista Deus in te iudicium adducet.* Hoc
cum non admivaderunt Septuaginta affirmationem,
verterunt in negationem. At Hieronymus sequitur ho-
diernam lectionem. (Lud. Cappellus.)

CAPUT XII.

1. Memento Creatoris cui in diebus juventutis tue,
antequam veniat tempus afflictionis, et appropinquant
annis de quibus dicas: Non mihi placet:

2. Antequam tenebrosat sol, et lumen, et luna,
et stellæ, et revertantur nubes post pluviam.

3. Quando commovebuntur custodes domus, et
nutabunt viri fortissimi, et otiosæ erunt molentes in
minuto numero, et tenebrosent videntes per for-
mina;

4. Et claudent ostia in platea, in humilitate vocis
molentis, et consurgunt ad vocem volucris, obsurde-
scunt omnes filiae carminis.

5. Excelsa quoque timebunt, et formidabunt in
via, floribit angymalus, impinguabit locusta, et
dissipabit capparis; quoniam ibi homo in domum
eternitatis sue, et circuibut in platea, plangentes.

6. Antequam rumpatur funiculus argenteus, et re-
currat vita aurea, et conteratur hydra super fon-
tem, et confingatur rotula super cisternam,

7. Et revertatur pulvis in terram suam unde erat,
et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

8. Vanitas vanitatum, dixi Ecclesiastes, et omnia
vanitas.

9. Cumque esset sapientissimus Ecclesiastes, do-
cumentum populi, et enarravit quae fecerat, et investiga-
tus composuit parabolam mutas.

10. Quesivit phœnix utilia, et conscripsit sermones
recitassimus se veritate plenos.

11. Verba sapientum sicut stimuli, et quasi clavi
in alium defixi, quæ per magistrorum consilium data
sunt à pastore uno.

12. Ille amplius, fili mi, ne requiras. Faciendo
plures libros nullus est finis: frequensque meditatio,
carnis afflictio est.

13. Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum

ET IN INTUITU OCULORVM TUORVM, id est, sequendo
concupiscentie impulsu, quod est validè malum;
ideo subditur:

Et scro quo, etc., te graviter querendo, proper
quod inferit per oppositum: *Auer iram à corde tuo.*

VERS. 10. — AUER IRAM A CORDE TEU (1), vindicta-
cam de aliis non querendo; ira enim est appetitus
vindictæ, quam solent juvenes magis querere, quoniam
sones, proper caliditatem nature.

ET AMORE MALITIAM, id est, luxuriam. Et subdit
utrinque dicit causam:

ADOLESCENTIA, querens vindictam.

ET VOLVATAS, exercens luxuriam.

VANA SUNT, quia citè transirent.

(1) In iis omnes perturbationes animi comprehen-
dit, in carnis malitia universa corporis voluntatis;
Hier., quo officiis non iuri voluntate ducentiam
vitam, sed omnem ad divinum iudicium traducandam
esse cogitationem. Adolescentia enim et voluntas van-
itas: etiam ea quia inter vita vanitatis solito erat
voluptas, inter vanam respondet est: quo uno omnes
impiorum argutiones corrumpunt. Pro voluntate,
puberitatem, Heb., statim Hier., et Sept., ha-
bitat: hoc est, procul dubio voluntatem ipsam quae
homines dementat. (Bossuet.)

CHAPITRE XII.

4. Souvenez-vous de votre Créateur, pendant les
jours de votre jeunesse, avant que le temps de l'affi-
ction soit arrivé, et que vous approchez des années
dont vous direz: ce temps me déplaît;

2. Avant que le soleil, la lumiére, la lune et les
éttoiles s'obscurcissent, et que les nuées retournent
après la pluie.

3. Lorsque les gardes de la maison commenceront
à trembler, que les hommes les plus forts s'ébran-
lent, que celles qui avaient coutume de moudre se-
ront ridées en petit nombre et désieront des oisives,
et que ceux qui regardaient par les trous seront cou-
verts de ténèbres;

4. Quand on fermera les portes de la rue, quand la
voix de celle qui avait coutume de moudre sera faible,
qu'on se levera au chant de l'oiseau, et que les
filles de l'harmonie deviendront sourdes,

5. On aura peur des lieux élevés, et l'on craindra
en marchant; l'amandier fleurira, la santerelle s'en-
grasseira, et les capres se dissiperont; parce que
l'homme s'en va dans la maison de son éternité, &c;
qu'en marchera en pleurant autour des rues.

6. Avant que la chaîne d'argent soit rompue, que
la bandoulière d'or se retire, que la croix se brise sur
fontaine, et que la roue se rompe sur la clerc,

7. Que la poussière rentre dans la terre d'eu elle
avait été tirée, et que l'esprit retourne à Dieu qui
l'avait donné.

8. Vanité des vanités, dit l'Ecclesiaste; tout est
vanité.

9. L'Ecclesiaste, étant très-sage, enseigna le pen-
sable; il publia ce qu'il avait fait, et dans cette étude
il composa plusieurs paraboles.

10. Il recueillit des paroles utiles; il écrivit des
discours pleins de droiture et de vérité.

11. Les paroles des sages sont comme des aiguilles
et comme des clous enfouies profondément; le pas-
teur unique nous les a données par le conseil des
maîtres.

12. Ne recherchez rien davantage, mon fils; il n'y
a point de fin à multiplier les livres, et la continue
méditation de l'esprit afflige le corps.

13. Écoutons tous ensemble la fin de tout ce dis-

time, et mandata ejus obserua; hoc est enim omnis homo;

14. Et cuncta que sunt, adducit Deus in iudicium pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — MEMENTO CREATORIS. Superior Salomon induxit multipliciter ad felicitatem humanae acquisitionis, hic consequenter inducit ad hujus acquisitionis accelerationem. Et dividitur in tres partes, quia primò ponitur hanc acceleratio, secundò quedam brevis recapitulatio, ibi: *Cumque esset*; tertio, infertur intenta conclusio, ibi: *His amplius*. Circa primum dicit: *Memento Creatoris tui*, qui te fecit de nihilo ad imaginem suam, Genesis primo: propter quod oblatus es totus ad eum servitum.

In diebus juventutis tue, quia tunc potes eis promptius et melius servire. Ideo subditur:

ANTEQUAM VENIAT TEMPUS AFFLICITIONIS, id est, secundus, quia, sicut dicit Seneca, multa senem circumvenient incommoda.

ET APPROPINQUENT ANNI, TUE MORTIS.

De quibus dicas. Omnes enim mortales resurgent, et abhorrerent incommoda senectuti; ita quod Salomon loquitur hic, metaphoricè secundum omnes expostores Iudeos et Latinos.

VERS. 2. — ANTEQUAM. Desundendum est quod dictum est in principio capituli: *Memento Creatoris tui*, in principio hujus clause, et etiam clausularum sequentium. *Antequam tenebrescat sol*, etc. Dicuntur autem sol et luna et stellae obtenebrescent se, et maximè ad mortem appropinquant, quia deficit virtus ejus visiva, et sic non potest claritatem eorum vide, nee die, nee nocte.

ET REVERTANTUR Nubes post pluviam, id est, tribulatio mortis, post tribulationem senectutis; ita quod Salomon loquitur hic, metaphoricè secundum omnes expostores Iudeos et Latinos.

VERS. 3. — QUANDO COMMONEBUNTUR CUSTODES DOMUS (1), id est, corpus, quod est dominicum anima. Huius autem domus custodes sunt sensus qui praecavunt corpori à noxiis; et dicuntur hic commoveri, quando incipiunt deficere et hebetari.

Et nutabunt viri fortissimi, id est, crura et tibiae, quae dicuntur viri à virtute, quia sustinent corporis pondus; sed nutant, id est, tenui viri seu vacillant in senectute, deficiente naturali virtute.

ET OTIOSE ERUNT MOLENTES, id est, dentes, quibus

(1) Quo die commovebuntur, seu tremunt custodes domus; hoc est, manus et brachia, quibus homo uitat ad se tuendum adversi intrinsecus ingrentes injurias.

Et contorquebuntur viri fortes; hoc est, nervi, chordæ, musculi, in quibus vis et robur corporis consistit, queque in senibus varie polagrā, chiragra, morboque arthriticō torquentur et contrahuntur.

Et cessabit molesta, quia immunita sunt. Sic natura in senibus defectus dentium molarium et aliorum, quibus mandibulam et commollit os.

Et tenebrescent videntes per foramina; hoc est, obscurabunt et hebetabunt vissus oculorum, qui collati à natura in cavis suis, inde prospectant, tanquam in insidiis positi. (Lud. Cappellus.)

cours: Crainez Dieu, et observez ses commandements; car c'est là le tout de l'homme;

14. Et Dieu fera rendre compte en son jugement de toutes les fautes, et de tout le bien et le mal qu'on aura fait.

molitur cibus in ore; sed appropinquante morte non possunt hoc facere.

IN MINUTO NUMERO. Numerus enim dentium in communione cursu minuitur in senectute.

ET TENEBRESCENT, id est, oculi intra foramina capitis collati.

VERS. 4. — ET CLAUSUS OSTIA (1), id est, labia in piano faciei sita, que dicuntur claudi, quando non possunt bene loqui; ideo subditur:

IN HUMILITATE, id est, exaltare vocis, quod continet in appropinquatione mortis.

ET CONSUERGENT AD VOCEM, id est, galli: senes enim non possunt bene dormire, et sic exaltantur in primo galorum cantu, et haec exaltatio dicitur hic resurrectio. Et quia ad litteram non possunt diu retinere urinam propter debilitatem organorum, et ideo operari et tunc surgere.

ET OBSURDENT OMNES FILIE CARMINIS, id est, aures, que dicuntur filiae carminis, eò quod delectantur in melodici.

VERS. 5. — EXCELSA QODOQUE TIMBRENT, (2) id est,

(1) Extrinsecus, in platea, vel foris. Labra intelliguntur Hebrei.

Propter remissionem soni ipsius mole. Ad verb.: In humiliitate vocis ipsius molitura, vel mole, aut potius molitionis, sub, deitum. Quidam, et humiliata furit vox molensis. Alii, cum exītō vox molestis; id quia ultra digerere cibum non possint homines. Nam sono quodam solent mole cibum qui valent dentibus.

Et consurgat, et excitabuntur, sub, homo.

Et humiliabuntur, et deprimantur, vel, et submissa erunt, aut, supprimuntur. Filiae vocis, filiae vox, id est, resonantiae. *Vix vox* vocalis arteria et vibrans vocalis, que multum valent ad vocem efficiendam; q. d.: Vox gutturis, quia prius cantabit, et submissa, adeo ut non audatur. Haec docit inter Hebreos. *Alli filias canticorum* exponunt cantores et cantatrices, qui humiles erunt, neque exaudientur a seibus, neque illis delectabuntur. Ut 2 Sam. 19, 35, de Berzeliani sente: *Nem audirem ultra vocem canticorum et cantatricum?* (Vatablus.)

(2) Ab alto timebunt, Timebunt loca alta, ne audiunt ea condescenderi. *Terroris in vita*. Terroris erunt in vita, id est, terror ac trepidabunt per viam euntis. *Floribet amygdalus*, quoniam quidem, sed mortis nuntia, canities caput ac tempora testif. *Caterum capiti* cani sunt propter immunitatem caloris vim, que humores et excretiones satis concoquere non possunt. *Oneri erit locusta*, vel locusta, parva animalia, si insidet eis, oneri erit. *Dissolvatur, irrita pet, concidat appetitus facultas*. Appetitus. Nathan Justinus auctor Lexici Thalmudici, *genus fructus*. Mercurus ad hinc locum: *Capparis aut hinc non assimile fructus gemis Rabbini appellant, ut Baal Aruch docet*, Imò in Baal Aruch est custos fructuum. *Ad dominum secudi sui*, vel patens ad dominum exteritatis sue. Inniut autem se pulcrum, in quo extremitas degimus. Dicunt et *domus tenebrarum*. Egypti tumulos et sepulcra domos aterras nuncupare solent. *Aterra nos pro morte apud poenam*. *Pflanze*. Praefice autem comites fuisse effervescentes, qui funus continxantur. (Drusius.)

Hebr. *Etiam ab excuso timebunt*, id est, etiam cum in loco excuso et tuto fuerint, timere solent. Aut: *Etiam excusa timere solent*, id est, we excelsi et firmi

courses: Crainez Dieu, et observez ses commandements; car c'est là le tout de l'homme;

14. Et Dieu fera rendre compte en son jugement de toutes les fautes, et de tout le bien et le mal qu'on aura fait.

molitur cibus in ore; sed appropinquante morte non possunt hoc facere.

IN MINUTO NUMERO. Numerus enim dentium in communione cursu minuitur in senectute.

ET TENEBRESCENT, id est, oculi intra foramina capitis collati.

VERS. 4. — ET CLAUSUS OSTIA (1), id est, labia in piano faciei sita, que dicuntur claudi, quando non possunt bene loqui; ideo subditur:

IN HUMILITATE, id est, exaltare vocis, quod continet in appropinquatione mortis.

ET CONSUERGENT AD VOCEM, id est, galli: senes enim non possunt bene dormire, et sic exaltantur in primo galorum cantu, et haec exaltatio dicitur hic resurrectio. Et quia ad litteram non possunt diu retinere urinam propter debilitatem organorum, et ideo operari et tunc surgere.

ET OBSURDENT OMNES FILIE CARMINIS, id est, aures, que dicuntur filiae carminis, eò quod delectantur in melodici.

VERS. 5. — EXCELSA QODOQUE TIMBRENT, (2) id est,

(1) Extrinsecus, in platea, vel foris. Labra intelliguntur Hebrei.

Propter remissionem soni ipsius mole. Ad verb.: In humiliitate vocis ipsius molitura, vel mole, aut potius molitionis, sub, deitum. Quidam, et humiliata furit vox molensis. Alii, cum exītō vox molestis; id quia ultra digerere cibum non possint homines. Nam sono quodam solent mole cibum qui valent dentibus.

Et consurgat, et excitabuntur, sub, homo.

Et humiliabuntur, et deprimantur, vel, et submissa erunt, aut, supprimuntur. Filiae vocis, filiae vox, id est, resonantiae. *Vix vox* vocalis arteria et vibrans vocalis, que multum valent ad vocem efficiendam; q. d.: Vox gutturis, quia prius cantabit, et submissa, adeo ut non audatur. Haec docit inter Hebreos. *Alli filias canticorum* exponunt cantores et cantatrices, qui humiles erunt, neque exaudientur a seibus, neque illis delectabuntur. Ut 2 Sam. 19, 35, de Berzeliani sente: *Nem audirem ultra vocem canticorum et cantatricum?* (Vatablus.)

(2) Ab alto timebunt, Timebunt loca alta, ne audiunt ea condescenderi. *Terroris in vita*. Terroris erunt in vita, id est, terror ac trepidabunt per viam euntis. *Floribet amygdalus*, quoniam quidem, sed mortis nuntia, canities caput ac tempora testif. *Caterum capiti* cani sunt propter immunitatem caloris vim, que humores et excretiones satis concoquere non possunt. *Oneri erit locusta*, vel locusta, parva animalia, si insidet eis, oneri erit. *Dissolvatur, irrita pet, concidat appetitus facultas*. Appetitus. Nathan Justinus auctor Lexici Thalmudici, *genus fructus*. Mercurus ad hinc locum: *Capparis aut hinc non assimile fructus gemis Rabbini appellant, ut Baal Aruch docet*, Imò in Baal Aruch est custos fructuum. *Ad dominum secudi sui*, vel patens ad dominum exteritatis sue. Inniut autem se pulcrum, in quo extremitas degimus. Dicunt et *domus tenebrarum*. Egypti tumulos et sepulcra domos aterras nuncupare solent. *Aterra nos pro morte apud poenam*. *Pflanze*. Praefice autem comites fuisse effervescentes, qui funus continxantur. (Drusius.)

Hebr. *Etiam ab excuso timebunt*, id est, etiam cum in loco excuso et tuto fuerint, timere solent. Aut: *Etiam excusa timere solent*, id est, we excelsi et firmi

superior pars anime, quia omnes naturaliter timent mortem propinquam, etiam secundum partem superiorem corpori compatiem.

Et FORMIDABUNT IN VIA, quia timent exire viam praesens vita.

FLOREBIT AMYGDALIS, id est, caput canescet.

IMPINGABIT LOCUSTA, id est, venter intumesceat humoribus indigestis.

ET DESPARITER CAPPARIS, id est, concepiscent carnis, que sic nominatur, eò quod capparis est herba quæ luxuria excitat.

Quoniam ibit homo, per mortem.

IN DOMINA ETERNITATIS SUE, quia inde nunquam revertetur ad vitam presentem.

Et circuibit, hominem iam defunctum.

VERS. 6. — ANTEQUAM RUMPATUR (1), resumatur.

paries in se cadent. *Et contortiones* (att: pavores) in via (illis erunt), id est, solus pro latitudine in via deficere. Ex timore et infirmitate senectutem depingit.

Florebit amygdalus, id est, canebit caput: elegans metaphora. Ita R. Abraham et R. David. Complicatum autem seminum amygdala potius quam aliū Arborum, ad significandum celestem et anticipandum senectutem: sollet enim amygdala prima omnium arborum ante tempus floresceret. Alii, ut R. David, interpretantur *contortionem, reprobatam*: significat enim *TVV genitale membrum*, *TVV contumere ac rejeicare*. Alii, inquit ille, dicunt *TVV esse fermeo, cum attributum generatio, quod in eandem sententiam reficit*. *Impinguabit locusta*. Aliqui vertunt: *Et gravabit locusta*, id est, tam infirmus erit sexus, ut vel locusta, si eius corpori insisteret, oneri sit. Alii *227* interpretantur *dorsum, gravabit dorsum*, id est, curvabitur: solent enim sexus curvi incedere. Et dissipatur capparis, id est, evanescat, extinguetur libido, ut interpretatur R. David in lib. Rad. et R. Abraham. Dicunt enim *TVV* significare desiderium coitus. Alii, ut R. David, dicunt esse epithetum membri genitalis, quod noster interpres honesto ac metaphorico vocabulo capparim appellavit proper similitudinem glandis. *Quoniam ibit homo in dominum exteritatis sue, secuti sui*, id est, in seculum, ubi habitabunt usque ad finem seculi, id est, usque ad resurrectionem, ut Psal. 48, 12: *Et sepulcro eorum domus illorum in aeternum*, et Thren. 5, 6: *In tenebris colecamit me, quasi mortuis sempermittimus*. *Et circuibit in platea plangentibus*, id est, ingrediunt illi aut amel etiam iam mortuus.

(1) Hebr.: *Antequam rumpatur argentea catena, et quiescat gutta aerenus, et terra frangatur ad scatram, et compassaret ad foream currus*. Haec quatuor ego non intelligo. (Castilio.)

Funiculus argenteus. Intelligenti spinam dorsi, qua ob candorem argentea vocatur; et per eam sunt fortem arcum accipitentur cerebrum, quod includat perlucite aurum coloris; seu medullam, que transit spiritu nostru, quia vel minimum bestia, necesse est homini mori. Per hydram putant intelligentiam eam sibi possit, et per fontem epar; per rotam, cranium capitū, quod in seculum confingatur. Vel, *confingatur rotam in foream*, hoc est, fractis rotis currus in foream per precepit ruit, et *revertatur pulvis in terram suam*, etc. (Clarius.)

Antequam rumpatur funicularis argenteus. Medulla spinalis, argentea propter colorem, incurvata, mox fistulosa. Item nervi ex eadem spina producunt, tunc soluti, ac flaccidescent. *Et revoluta vitta aurea*: frangatur lentula aurea. *Viscera felis*, quæ fassente cibi concoctio cessat, et alius incomposito solvit aut astrinxit, quod maxime in sensibus; *et conteratur hydria*, quæ jam urinam non continet. *Super fontem, vesica urinaria*; *et confingatur, autel, sive in catharos defluat*. *Rota, sive sphæra*, caput vo-

Memento Creatoris tui, antiquant rumpatur *funs argenteus*, id est, harmonia: quæ clementia colligantur in corpore viventis, quæ rumpuntur in morte.

Et RECURVAT VITA AUREA, id est, vita futura, quæ secundum veritatem melius est argento.

Et CONTERATUR HYDRIA. Fons dicitur hic cor, a quo procedunt spiritus vitales, sicut aquæ vividae ex fonte. Hydria, cum quæ haerit aqua de fonte, dicitur hic compago ceterorum membrorum, recipiens vitam à corde, quæ conteritur super fontem, quia moritur cum corpore.

Et CONFINGATUR ROTA. Dicitur hic caput quia appropinquat ad figuram rotundam; *cisterna* vero dicitur ipsum cor, eò quod inde accipitur vita, ut predictum est: et sic rota confringitur super cisternam, quando omnes sensus, qui vigent in capite, deficiunt totaliter corde mortiente.

VERS. 7. — ET REVERTATUR PULVIS (1), id est, corollabile et rotundum, cranium, *galpal*: quæ vox pro capite sumatur: Exod. 18, 46; Num. 4, 2. *Super cisternam*: saper cavum pectoris. Chal., et decurrat cranius ad sepulcrum tuum: quid planus videtur. (Rossius.)

(1) *Et revertatur pulvis in terram suam unde erat. Plana exposito angustiis, et plena solito quantitate, praesertim illis: Quis nolit, si spissus filiorum Adam? supr. 5, 21. Et recte in antecedentibus dissoluit corporis tam studiosè describitur, ut inter machinis fastigis runnas, annus integer ad Deum redire doceatur. In terram suam; spiritus ad Deum: subtulit omnino, et ex ipsa rerum origine questo deciditur. Ille enim à Deo quidem, verum è luna terra corpus fingitur; spiritus vero totus ex Deo, nulla alia causa, Gep. 2, 7; unde terra in terram, spiritus ad Deum, ad suam quemque revertuntur. Ad Deum: judicandi sunt, ut antecedenti et sequenti docent; et vel meritò repellendus, vel aeterno federe conjungendus. Care autem hic à pessimis Grotii notis ubi solitudo, et relata Europi locum tangunt huius geminam, in simplicibus: reverti res omnes eò unde ortae: corpus quidem in terram, spiritum vero ad aetheria. Qui locus parum ab illo Virgilii: Atque in tento villa recessit. Atqui Ecclesiastes discrete pronuntiat redire hominis spiritum, non ad aetheria, sed ad Deum qui dedit illum. Aether autem profecto non Salomon Deus; sed Stoicus apud Ciceronem dicuntur: Aspera loca sub cunctis mundis quaeque invocant omnes... Jovem.*

Et apud Virgilium:

At pater omnipotens foecundis imbris aether. Part exemplum idem Grotius locum illum. Sap. 2, 2: *Serma scintilla est*, Empedoclis loco comparat, quo cogitatione, sive cogitandi, sive vix docet eam sanguinem, cordi circumfusum. Eu. vii. theologiam inter oratorum ac poetarum lecturenam natam, atque adhuc in Socinianismi face. His sane vult videtur sua ad Job 5, 14, et Gen. 2, 7, qui loci errorem firmant. Et ad Jobum quidem: ita dicit vitam omnium animalium à Deo esse, quam si revocaverit, intereat: ut hominis spiritus hanc magis sit a Deo, vel reddit ad Deum, reliquarum animantium spiritu. Ad Genesim Deum rotundam doceat, neque ibi, neque Ecol. 12, 7, agi de immortalitate animalium, quippe que non prius, sed nunc creationis est; hoc est, non antiqui Testamenti, sed novi; atque aeo in Apocalypsi passim, sanctorum animas Deo viventes introducit, post novi Testamenti gratiam, non ante. Quin etiam ad hec verba: *Omnes autem eleverunt ei*, Lue. 20, 58, hec habet: *Atque mortui tunc erant, sanè; sed virunt quoad*

pus humanum, quod pro majori parte factum est de
elemento terræ.

Et *spiritus*, secundum merita ejus et demerita iudicandus per ipsum.

VERS. 8. — VANITAS. Exponatur, ut supra cap. 1.

VERS. 9. — CUMQUE ESSET. Hic ponitur brevis recapitulatio de libris Salomonis, cum dicatur: *Cumque eset sapientissimus, id est, Salomon, cuius sapientia precedebat sapientiam omnium illius temporis, ut haberetur tertio Regum 4.*

DOCUIT POPULUM, verbo et scripto.

ET ENARRAVIT, supra 2 capite, et in pluribus aliis locis.

ET INVESTIGANS, sapientiam.

COMPOSIT PARADOLAS , scilicet tria millia , ut haberatur 4 Reg. 4 (1).

Dei potentiam , que potest mortuos vita meliori redere; p[ro]p[ter]e enim est vocata ea quae non sunt, tanquam ea sunt: quae quidem nec vere tur extenderet ad patriarchas ipsos Abrahamum, Isaacum, Jacobum et horum, inquit, similes; ac proinde illi quanto eorum numero qui non sunt, repounerunt. Quia quam a christiana theologia platici abhorreant, nemo non videt. Alia autem multa, quibus ille et eccl[esiast]ica, et sua quoque meliora convellit, suo loco notari operae precium ducimus: ne plus quoque credant scriptori predilecti paup[er]itatis ad catholicon veritatem, sed non tam professo, multaque ex incolis erroribus reuident; quod, etsi vix favorem, veritatis amore, ac frateri periculi metu, faceremus non possumus.

(Bossuet.)
(Sex) Sex postremis qui supersunt communis epis-
tologus continetur, quod ad conciliandam huc libro au-
toritatem, Salomonis, tanquam auctoris, laudatur
sapientia, atque in concinnandis elegantissimo style tra-
dendis salutariis preceptis solertia. Hieronymus :
Sapientiam, quam praesertim Salomon dicit de humananum
genus, nunc quoque in fine opusculi sui proletritor,
quod non fuerit veteris legis institutionis contentus,
sed in profundis se ultra demerserit questiones, et
ad docendum populum Proverbia et Parabolam com-
posuerit. Doceundam hanc appendicem additam ar-
bitratur a collectore quodam, cui non hujus tantum
libri compilatio, sed plurius debeat, atque hunc
epilogum adjectum esse eiuscmodi veteris Testamenti
libris moribus et poetice a quadam eruditissima viro-
rum concilio, explorando colligendisque libris popu-
laribus et publicis intento, quale ab Hiskia ordinatum
fuisse colligere est ex Prov. 25, 1. Sed vere monet
Van der Palm non esse cur huic epilogum totius li-
bri auctor adjudicemus, cum dictione et conceptu
similitudine hoc additamentum proximum accedat
ad habitat et ratione Ecclesiastica. Deinde qua-
habentur in commitate 12, adnotantur esto, mihi filii,
non videant compilatores esse, sed hunc omni Salomonis,
qui in scriptis moralibus solebat ad filium sermonem
dirigere. Praterea dubitari possit an hujusmodi ad-
ditamentum, sine ulteriori admonitione, libro sacro
adesse pavidus Iudeorum supersticio. Et tandem
adesse videtur rationes satis valide, quibus initia-
tur opinio tam prorsus singularis. Et residdum,
hinc prius adverbialiter, idem valens quod Latinis
catenam, quod reliquum est, inservitque h. l. connete-
dum huic epilogu libro qui praecedit. Quia fuit con-
ciliator, libri hujus auctor, aut potius cuius personam
ille induit, Salomo rex sapiens. Adhuc, id est, insuper
dociat scientiam populam. Quod sequitur verbum non-
nulli, quasi si denominantur ab artis, interpretar-
tur ausestatut, ut Isa. 64, 5, Psal. 94, 5. Seced
monuit Kimchi, esse perpendit veluti bilancium inter-
pretandum, unde et Rabbinis in Arithmetica usita-

VERS. 40. — *QUESIVIT VERBA UTILIA, ad bonum regimen populi, et ad suadendam regnorum et provinciarum dominatoribus in sua potestate moderationem, ut populi quibus dominantur, per honorum commendationem et malorum justam coercionem, per aequas et utilis leges, possint vivere in pace et tranquillitate.*

ET CONSCRIPSIT SERMONES RECTISSIMOS, quia nulla est in eis distortio à veritate, nulla propensio ad iniuriam et rapinam, nulla suspicio iniquae aliquo doctrinæ, nulla obliquitas, vel ambiguitas, nihil denique quod lectorem à justo et aequo possit avertere.

AC VERITATE PLENO, quia cum veritate litterali, continent plures veritates mysticas, allegoricas, analogicas, morales quia his omnibus sensibus solent applicari divinæ Scripturæ.

VERS. 41. — **VERBA SAPIENTIUM SICUT STIMULI** (1), ad excitandum pigros in opere virtutis.

QUE PER MAGISTRORUM CONSILII, id est, sapientium.

DATA SUNT A PASTORE UNO, scilicet ipso Deo, qui omnia regit et pascit. Magistri verò isti possunt dici tres personae in divinis, vel angelis, quibus primo relentur divina secreta, qui sunt executores divinae voluntatis, et per quos manifestatur omnibus sapientibus et iustis, qui eam deinde populis, et etiam regibus et magistris faciunt immotescere.

VERS. 12. — HIS AMPLIUS (2). Hoc est ultima pars
tum valetque probare, examinare veluti tritina. Convenit cum Arabicō significante ponderari. **TOT** et perscrutatis est, multa, sapientie beneficio. Piel hoc tantum loco legitur, significatio hand dubius non diversum à kal quod cerebrus occurrit. Dūbiò subtilitas Aben Eser ut duplicitem translitum explicat: *ficit scrutari populum*, id est, eum docuit rationes quibus sapientiam inquirent. Itenque aptavit, concinnavit, composuit *parabolas multipliicando*, id est, multas insigiles sententias; conf. 1 Reg. 4, 52, (ed. Rosenm.)
(1) Verba sonorativa. Procurata atque exponit
etiam in libro de *Arabico* (ed. 1860).

(7) *Propter sapientiam. Postquam suntas questio
nibus et opinione hominum dissolvid, ad veram sapientiam,
verosapientes secundantur adhortatur. Sicut stimuli,
et quasi clavis in alium defizit, quod debent hareret
et pungere, non parvula, sed errantibus et tardis penitentiis
polares dolores et vultus infigere: Hier. Quae per magi-
strorum consilium: valent enim verba sapientium,
si non autoritate unius, sed consilio ac aliquo consensu
magistrorum omnium proferantur: idem ibid. Data
autem a pastore una, sive Salomonem, antiquarum senten-
tarum diligenter colligere, collecte, ut vel; quod vel
omnes uox magister si Dominus, Hier., omniaque a Deo
ejusque spiritu profecta.*
(Bossuet.)

(2) Praecepit que tibi tradidi, amplectere; alios magistris ne sequare; mihi penitus crede. Nemo aut me doctior, aut ingenio praestantior, aut studiosior fuit. Omnia tentavi, atque omnia undique expendi: quid bonum esset, quid malum, agnovi. Quamvis omnes ubique doctores librosque consulueris, nihil plura ex iis disces.

COMMENTARIUM. CAPUT XII

ET MANDATA EJUS OBSERVA, exercendo te in bono. **H**æ sunt due partes justitiae, quæ faciunt hominem perfectum in virtute. Ideò sequitur :

HOC EST OMNIS HOMO, id est, totus, sive perfectus homo, quia totum et perfectum sunt idem, 5 Metaphysica quod accipitur hic signum totius universalis praesigno totius integralis, quia in Hebreo pro utroque est una sola dictio aequivoqua ad utrumque, et est sensus: *Hoc est omnis homo*, id est, istae duas partes justificant perfectum hominem in virtute; et subdividunt motuum ad ista duo, cùm dicuntur:

VERS. 14. — ET CUNCTA QUÆ FIUNT (1), scilicet a

lectores omnes provocat, ut iam non necesse sit per liberos, qui per hominum manus nullo fine, atque opera prelio circumferuntur, 9, 10, 41, 12, neque per meditationibus, studiis, Hebr., assidua lectione conserere, 12; sed unum id infigere animo, quod omnium caput est, librorumque omnium et cogitationum ipsius, sicutus ad eius summa: *Dominum time: hoc est omnia homo*: ut alia, quibus se homo torquet, ne ad hominem quidem spectent. Clara ergo conclusio, quod omnia hujus libri dicta collimant, ut quando omnia variuntur sub sole, ad id convertantur quod sit determinatum.

(1) ET CUNCTA QUÆ FIUNT, ADDUCET DEUS IN JUDGMENTUM.

CIMUM PRO OMNI ERRATO, SIVE BONUM, SIVE MALUM ILLI
SIT. *Cuncta*, intellige quæ fecimus, vel omisimus.
Operis enim boni, quod facile facere poteramus
omissionem exiget a nobis Deus; ita Olympioe
Hebr.: *Quia omne opus* (*Septuag.*, *factum*) *venire* *fa-*

bendi libido :
..... Tenet insanabile multos
Scribendi cacoecis, et agro in circa senescit.
Quid si ab ipsi Salomonis atate communis querela
habet fuit, quid nobis agendum est, qui libros habemus
innumerous, at bonos libros rarissimos, cum malis
aut utilibus conferatur? Vetus effamus est liberum
copiam veræ scientie bonisque studiis nocere, optan-
dumque esse ut pauciores sint, dum meliores. Quod
ad mores spectat, si probe intelligenter, ac sedulo
studio versentur qui Salomon caterique cano-
niorum librorum scriptores reliquerunt, veterum omni-
facturam minimi faceremus: quibus si addas
nostri Testimenti volumina, catena penitus contem-
nundam. Eos qui bonum moribus ac religione nocent,
penitus omittio, quia prorsus pertinet optundant est;
eos etiam qui sollemmodo curiositati, nugas historioli,
fabulis, obsevacione carminibus servunt. At proh
doctor! ingens adeo copia huiusmodi librorum est, ut
ferme obruit, cum iñi qui bonos mores ac religione
doucunt, nunquam nisi sint. Patel omnibus veritas,
veritas est occupata; multi ex illa etiam futuri re-
lixiunt est. Utile est, inquit S. Augustinus, plures a
pluribus fieri libros, diverso stylo, non diversi filii etiam
de questionibus istis, ad plurimes res ipsa per-
veniat, ad altos sic, ad altos autem sic. Si enim, ut
origenes ac demipie S. Hieronymus animadvertunt,
libros quis scribit, ac veritatem que una est, et ad
eum qui omnium Scripturarum unius finis est, referas,
plures libros exarare, aut plura dicere non accula-
beris: una res dicitur, unus liber scribir, cum
unum omnium librorum finis sit veritas.

ciet, vel introducer, Elohim in judicium pro omni ali-
scendito, sive boni, sive malorum sit. Tu quod
hic alterum causam stimulandum ad Dic timorem
et observationem mandatorum ejus, quod scilicet
Deus omnes homines, et omnia opera hominum si
citatibus ad judicium universale, quod fieri publice est
cum omnibus hominibus et angelis, ac a regulis omni-
num operum, etiam secretissimorum rigidae ratio-
ne exacturus, ut boni coelestia gaudia malis
henea tormenta retribut, idque sine exceptione
personarum vel numerum, justissime et irrecrevabiliter
tert; ita ut ab eo nulla sit appetitio, nulla fuga, null
latrabe, nulla evasio. Pro omni errato, scilicet scrivi-
tando, discutiendo, expendendo, judicando, pu-
niendo: hæc verba quasi parenthesi includen-
sunt, ut patet ex eo quod sequitur, sive bonum: he-
c enim cum erat collerae nequit, sed cum iudicatio
quod præcessit, cohærebat oportet: ita Dion et Tiel
Hebr. est pro omni abscondita; Vatabl., occiso; alia
secretu scilicet errato, id est, peccato, ut solerter ve-
ritati nostre: hoc enim quia turpe est osculat se, qua-
rique secretum et tenellas, cum virtus utpote se
nesta querat lucem; Symmach. et Septuag. et xix
xazzozeus, id est, de omni contemptu, vel certe de
omni ignorante: quod etiam de otioso error, et non
blandite, sed ignorante prolatore redditum sumus re-
tentione in die iudicii, et a S. Hier. Complut. veritas
in omni neglegit, id est, de omni præcepto et virtute
quæ homo exercere neglet. S. Aug. 10, Civit. 20
c. 5, legit: In despicio, hoc est, inquit, in omni
(muni) etiam qui contempnitib[us] videb[us] (et ideo
videtur), quoniam Deus et ipsum videt, nec enim despat

Hebreos : *Facieb[us] librum multos nullus est fuis;*
et *lectio multa, nimis mediatio, labor carnis.* Libros
non multos scribas, nequim nimiam operam studio de-
deris: nimis enim asidua librorum mediatio valeatu-
dini noceat. *Sugestio : Fili mi, cara facies laborum tuorum :* non est fuis ; *et mediatio multa, molestus la-*
bor carnis. Contrarium placet saudere videtur Chaldae-
us : *Fili mi, monstra est tu facies libri sapientie-*
plurimi, adeo tamen non sit finis, et ut studes *verbis legis,*
consicupiscias desatiigationem carnis. (Calmet.)

(2) *Finem loquendi*: dictorum summam, ad quam hunc adducet Deus in die iudicii magni, et futurum e

homini, qui per liberum arbitrium possunt mereri et demereri.

ut manifestet omne verbum quod celatum a filii homini, sive bonum, sive malum.

Passim tamen Biblia Latina legunt, *pro omni errato*; unde haec lectio, ait Franc. Lucas, non facile alterius est ex versione Vulgata, nec omnino aliena est ab Hebr. *velam*, id est, *celato, vel abscondito;* non enim est error, nisi circa occultu alibi abscondita. Huius, error notat ignorantiam, inconsiderationem et inadvertitatem mentis minus attente ad opus quod agit; ut dispergit in bonum sit an malum; qui et opus bonum domino subtiliter agit minus attendit ministrum studiosus, quam per est, immo remissus, negligenter, oscitante, Rursum, error vocatur vagatio mentis, vel corporis: sic vocantur errores Ulysses, errors viarum, nemorum et labyrinthorum, errant luna, errant sidera, quia sciunt non recte, ut stelle, sed obliqua cursu incedunt: ita errat, id est, vagatur mens in oratione et opero bono. Hic ergo errata dispergit Deus in iudicio; et hoc vindicta uultus Septuaginta dum virtutem, *τι καρπούσαντα, quia ταπείνωσται* est incunio aspirare, vel per incuriam meatus minus attente oculis praterice, seu per transitum aliquid respicere, negligere et contemnere, quod proinde ab oculis est absconditum et remotum. Hoc sensu Hebr. *velam*, id est, *absconditum*. Graecum *ταπείνωσται*, id est, neglectum, et Latinum *erratum* idem denotabunt, scilicet id quod per incuriam et inadvertitatem ignorantem, negligenter, et minus attente factum est, ut sepius fit ab hominibus frigibus et inequitatibus: quare Deus haec omnia adducit in iudicium et dispergit in bona vel mala fuerit ea que homo non satis dispergit, sed inquietanter et inadvertenter egit. Tunc enim illuminabit Dominus abscondita temeraria, et manifestaret consilia cordis. 4 Cor. 4, 5:

Cunctaque cunctorum cyclos arcana patebunt.

Hinc Septuag. Hebr. *τὸν αλαμ*, id est, absconde, sepe vertunt praterice, negligere, despicer, contemnere, ut Levit. 20, 4. Deut. 22, 4. Isaiae 57, 41. Nahum 3, 41 et alibi, ac subinde vertunt, inquit, auge, ut Psal. 25, 4, quod quid est aliud quam errare? Denique, abscondere oculos, aures, membra, Hebreis idem est quod non attendere, praterice, negligere, errare, ut patet locis citatis.

Vide et mirare hie profundam soleritatem et perspicaciam nostri interpres, qui per absconditum intellexi significari errata homini negligenti causa et abscondita. Hinc Psalms orat psalm. 12: *Aliquoties illis mea, Domine. Et Jerem. 49, 10: Reuelavit abscondita scelera ejus.* Sic et Daniel 2, 22. Ahdias 1, 8. Habacuc 5, 14, et Job 9, 23: *Veterab omnia opera mea, scelera quid non parceret delinquentes: multa enim videt Deus in actionibus hominis, praesertim internis, qui homo ipse non videt.* Quodque *judicabit Deus occulta (errata) hominem*, Rom. 2, 17. *Quoniam enim in exitu tuo fuit ab ipsis turpe est et dicere,* Ephes. 5, 12, ideoque *abdicamus occulta decoros*, 2 Cor. 4, 2. Atque haec est origo et radix incontinentiam graviter, et prouidentiam sancte timoris: quia enim homo suas actiones, cogitationes, intentiones inlinet non periret, sed tantum obliteret, et quasi in superficie: hinc nescit an bona vel mala sint, an Deo placant, vel displicant: ideoque timore preceletur, ac cum timore et tremore salutem sum operatur. Esto ergo, come peccatum sit erratum et error, juxta illud: *Errant qui operantur malum*, Proverb. 14. *Errant, quia non satis considerant et ponderant, quale, quantum et quam noxiom sit malum quod operantur.* Si enim hoc profundè perpendi, si vel gravitas existit, utique non peccarent. Tamen non hac sola Deus adducit in iudicium, sed et illa qua speciem habent homini, hominique uidentur bona, ino in se subinde bona sunt; examinabit enim illa, an debita attonitione, intentione, contentione, et studio ea fec-

ADDUCET DRES, etc. Generale.

PRO OMNI ERRATO. In Hebreo habetur: *Pro omni celato, quod ibi manifestabatur.*

rimus, v. g., orationem, psalmiodiam, meditationem, ieiunium, elemosynam, etc., pergerimus, ac multis dicit: *Mane, tekel, phares: Appens es in statera, et inventus es minus habens.* Daniel. 5.

Quare, hic insignis est stimulus pungens nos, ut singulis actibus et cogitationibus nostris acriter invigilantes, envenemusque ut omni ex parte sint sinceræ, integre, perfectæ; quia omnes manifestabimur ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corpora, prout gesti, sive bonum, sive malum, sive apud 2 Cor. 5, 10. Porro, de forma, loco, tempore, personis judicandis et iudicatur, ceterisque circumstantiis iudicandi, vide exacti disserendum Franc. Suarez tom. 2, 5, 1, disp. 57, sect. 6.

SIVE BONUM, SIVE MALUM ILLUD SIT. Haec verba referri possunt ad *errato*, eo sensu quo jam exposui. Aptius tamen ex Hebreo refers ad *cincta*: unde ex Hebreo, per hydrologiam usitatum sit clare verbis, ordines, et explicis: *Et omne opus, vel factum, sive bonum, sive malum illud sit, adiuca Deus in iudicium super omni abscondito*, ut videlicet examinet opus, num in eo occulit absconditum sit aliquid errati, id est, negligenter, inadvertenter, omissione et culpa: omnia ergo in opere abscondita rimabuntur, delectet et propalabit Deus in iudicio, cum scrutatur Jerusalem in lucernis, Sophonie 1, 12. Sic scriptatus est occulta doctoris Parisiensis, qui publice habebatur vir probus, dum cum vita funetur publice in templo, ex feretro proclamare iussit: *Justo Dei iudiciorum accusatus, punitus, et damnatus sum, quia vox perculsus S. Bruno vanitati mundi vadefuit, et in eum cum sociis se recipiens, ordinem Cartusianorum instituit, ut veritatem veramque felicitatem sibi assecuraret anno Domini 1092.*

Cunctaque cunctorum cyclos arcana patebunt.

Hinc Septuag. Hebr. *τὸν αλαμ*, id est, absconde, sepe vertunt praterice, negligere, despicer, contemnere, ut Levit. 20, 4. Deut. 22, 4. Isaiae 57, 41. Nahum 3, 41 et alibi, ac subinde vertunt, inquit, auge, ut Psal. 25, 4, quod quid est aliud quam errare? Denique, abscondere oculos, aures, membra, Hebreis idem est quod non attendere, praterice, negligere, errare, ut patet locis citatis.

Vide et mirare hie profundam soleritatem et perspicaciam nostri interpres, qui per absconditum intellexi significari errata homini negligenti causa et abscondita. Hinc Psalms orat psalm. 12: *Aliquoties illis mea, Domine. Et Jerem. 49, 10: Reuelavit abscondita scelera ejus.* Sic et Daniel 2, 22. Ahdias 1, 8. Habacuc 5, 14, et Job 9, 23: *Veterab omnia opera mea, scelera quid non parceret delinquentes: multa enim videt Deus in actionibus hominis, praesertim internis, qui homo ipse non videt.* Quodque *judicabit Deus occulta (errata) hominem*, Rom. 2, 17. *Quoniam enim in exitu tuo fuit ab ipsis turpe est et dicere,* Ephes. 5, 12, ideoque *abdicamus occulta decoros*, 2 Cor. 4, 2. Atque haec est origo et radix incontinentiam graviter, et prouidentiam sancte timoris: quia enim homo suas actiones, cogitationes, intentiones inlinet non periret, sed tantum obliteret, et quasi in superficie: hinc nescit an bona vel mala sint, an Deo placant, vel displicant: ideoque timore preceletur, ac cum timore et tremore salutem sum operatur. Esto ergo, come peccatum sit erratum et error, juxta illud: *Errant qui operantur malum*, Proverb. 14. *Errant, quia non satis considerant et ponderant, quale, quantum et quam noxiom sit malum quod operantur.* Si enim hoc profundè perpendi, si vel gravitas existit, utique non peccarent. Tamen non hac sola Deus adducit in iudicium, sed et illa qua speciem habent homini, hominique uidentur bona, ino in se subinde bona sunt; examinabit enim illa, an debita attonitione, intentione, contentione, et studio ea fec-

SIVE BONUM SIT, ut remuneretur.

SIVE MALUM, ut puniatur. Ad hanc sententiam potest trahi quantum ad aliquid nostra littera, cum dicatur: *Pro omni errato, id est, delato ex malitia vel ignorancia.* *Sive sit bonum, de genere, malum tamen ex circumstantia: sicut cum aliquis dat elemosynam*

mitis est piis. Vide ergo modo tu quis sis: si durus, dicit tibi mitescere: si misericordia, jam gaude et venturus.

Narrat de seipso S. Hier. Epist. ad Eustochium de Custod. virg., se ob leue uirtutem caritatem, *quod scilicet Cicerone avulsius legeret*, quam S. Scripturam, raptum ad tribunal iudicis: *I interrogatus, si de conditione Christianum me esse responde. Et ille qui presidebat: Meutris, ait, Ciceronius es, non Christians: ubi enim thesaurus tuus, ubi et cor tuum Matth. 6, 19. Iloquo oblitus: et inter verba (nam exodi me usserat) consciente magis igne torquerat, illum meum versiculum repetens: *in inferno autem quis confitebitur tibi?* Psal. 6. Clamare intenti caput, *Miserere mei, Domine, miserere mei.* Haec vox inter flagella resonabat. Tandem ad presidium genua protulit qui stabant, precalabunt ut venienti tribulet adolescentie meae, et errovi locum penitentie compunctare: extremitate deinceps crucifixum, si genua interlitteram fibros aliquando legisset. Ego in tanto constrictrius articulo, vellem etiam minori promulgare, deinceps copi, et nonne eius obstantes dicere: *Domine, si unquam habuero codicis seculares: si legero, te negavi. In haec sacramenti veram dimisus, reverto tanto lacrymarum imbre perfuso, ut etiam credidim faciem facerem ex dolore.* Addit deinde: *Ne tecum spero illi fuerat, aut vana somnia, quibus sepe delitudinem: testis est tribunal illud, ante quod iudicari, testis iudicium triste, quod timui. Ita nulli iniquum contingit in talen incidere questionem: viventes fateor me habuisse scalpulas, plages sensisse post somnum et tanto delito studio divina legisse.**

Si ob lectum Ciceronem in iudicio vapulavit S. Hieronymus, quantum vapulabunt gulosi: qui ventri et veneriserviant; avari, qui per vim vel fraudem aliena diripiunt; superbi, qui proximos invident, indignantur, calumniantur, officiunt, famam, vituperant, eripiunt. Igur ex hoc epilogi Salomonis discimus iudiciorum mentis opus pronovere dictum iudicari, ut eius cogitatione et motu singulis nostras actiones ita honeste, sincere, contum et exacte obtemperem, scilicet opibus eius obvisere, cum tribunali Christi astabunt, ut rigidi dam cursum rationem representem, redolamus, ne quod ipse in eis erratum inventat. Illi enim iudicetur illi, inobdolabunt sententia decrutorum, capte irrevoocabili totius aternitatis nostra, vel beatissime, vel miserrima. Sive ergo conexas, sive bibas, sive dormias, sive studas, sive quid aliud agas, semper cum S. Hieronymo auribus tuis insonet tuba novissima

O quantum est in rebus inane!

Sperne vanitatem, sectare veritatem; sursum veritas, deorsum vanitas. S. Bernard. lib. 5 Vitæ, cap. 5.

VIVA ETERNITATIS.

Quidquid in mortali molisi vitâ, aternitati geris, vel misera, vel beatæ. Hoc avum horis et diebus fluiens, immo fluctuans, cum inani rerum labentibus, tendit in vastum oceanum ETERNITATIS.

Memento te unam duxat habere animam, eamque immortalē, ac semel duxat te moriturnem, ne a morte ad vitam esse regressurum; nam quoque tantum te habere vitam, illamque brevem, nec aliam quam illam, quam mons uteris; ac postea manū solidissimè gloriam, illamque aternam: illi ergo vivere satrage. B. Teresia.

Unum necesse est, aut bene aeternum, aut male.

(Corn. à Lap.)

Instructions et Mystères QUE RENFERME LE LIVRE DE L'ECCLESIASTE.

Les instructions que ce livre renferme se réduisent toutes à ce grand principe: Tout est vanité dans ce monde, excepté la sagesse, qui consiste à craindre Dieu et à garder ses commandements; et dès lors il est aisé de comprendre combien seraient vaines les prétentions de ceux qui croiraient trouver dans ce

livre les principes d'une morale epicurienne, c'est-à-dire d'une morale qui ferait consistre le bonheur de l'homme dans la jouissance des biens sensibles de cette vie? Comment Salomon, si convaincu de la vanité de tout ce qui se passe, mettrait-il le bonheur de l'homme dans ces biens périsposables? Comment Sa-